

Jeanette Winterson'un *Tek Meyve Portakal Değildir* adlı Romanına Althusserci Bir Yaklaşım

Yıldırım ÖZSEVGECİ¹

Öz

Jeanette Winterson'un *Tek Meyve Portakal Değildir* (1985)² adlı romanı, koyu Hristiyan bir anne tarafından evlatlık edinilen Jeanette isimli genç bir kızın hikâyesini okura sunar. Romanın ilk başlarından itibaren annesinin İncil'i istediği gibi yorumladığı ve çevresindeki insanları da dinin katı kurallarıyla şekillendirmeye çalıştığı aşikârdır. Yetim bir çocuk olan Jeanette'ten beklenen 'misyoner' olmasıdır. Fakat o kaderini değiştirmeye karar vererek, dinin kendisini sömürmesine karşı savaş açar. Winterson da hikâyedeki din otoritesini ve toplumsal normları reddederek, Jeanette'e daha gerçekçi ve uyumlu başka olası dünyalar sunar. Winterson'un "evlat edinilmiş çocuklar kendi kendilerini icat ederler" ifadesinden yola çıkarak bu çalışmada Jeanette'in kendini yeniden inşa etme durumu ve yaşamış olduğu kimlik bunalımı Louis Althusser'in 'devletin ideolojik aygıtları' kavramı ışığında incelenecektir.

Anahtar Sözcükler

Kimlik
DİA
cinsiyet
din
Jeanette Winterson

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 12.07.2021

Kabul Tarihi: 10.10.2021

Doi:
10.20304/humanitas.970336

An Althusserian Approach to Jeanette Winterson's *Oranges are not the only Fruit*

Abstract

Jeanette Winterson's *Oranges Are Not the Only Fruit* (1985) narrates the story of a young girl named Jeanette, the narrator of the story, who is adopted and raised by a profoundly Christian woman. At the beginning of the novel, it is clear that Jeanette's mother easily manipulates the Bible and tries to shape people's lives under the strict rules of religion. As an orphan child, Jeanette is expected to be a missionary. However, she decides to change her fate and starts the battle against the oppression of religion. By rejecting the authority of religion and the societal norms in the story, Winterson offers other possible worlds that are more realistic and compatible with Jeanette. Based on Winterson's statement "adopted children invent themselves", in this study, Jeanette's self-reconstruction and identity crisis will be examined in the light of Louis Althusser's concept of "ideological state apparatuses".

Keywords

Identity
DIA
gender
religion
Jeanette Winterson

About Article

Received: 12.07.2021

Accepted: 10.10.2021

Doi:
10.20304/humanitas.970336

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Rize/Türkiye, yildirim.ozsevgec@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8612-2636

² Bu makalede Sevin Okyay'ın 2015 yılında Türkçe tercümesini yaptığı kitap kullanılmıştır.

Giriş

'Kadın' veya 'erkek', günlük dildeki alışlagelmiş kullanımıyla 'dişi' veya 'er' oluşunu ifade eden iki terimdir. Elbette kadın ve erkek davranışları toplumun bireye vermiş olduğu roller etrafında da değişir ve gelişir. Fakat biyolojik boyut ile yapıda şekillenen toplumsal boyut birbirinden farklılıklar gösterir. Biyolojik olarak insanlar er ya da dişi olarak dünyaya gelirler ve bu verili özelliğe müdahale edemedi [tıp biliminin gelişimine paralel gerçekleşen istisna durumlar bir yana] tüm yaşamımız boyunca bunu sürdürürüz. Celalettin Vatandaş (2007)'ın da altını çizdiği üzere "cinsiyetin toplumsal boyutu ise bize sonradan kazandırılan yani başkaları tarafından bizlere verilen gündelik işlerdir". Anne ve babalar bebekleri olacağı haberini alır almaz hazırlıklara başlar. Hatta modern tıbbın gelişmesiyle paralel olarak ilgili hazırlıklar doğum öncesi planlamalarla daha da farklı bir boyut kazanır. Annenin beslenmesi, evin düzeni, alınacak yeni eşyalarla beraber henüz daha dünyaya gelmemiş bebeğin toplumsal rolleri hazırlanmaya başlanır. Bu şekilde de doğacak çocuktan hayatı boyunca ait olması istenecek tutum ve davranışlar inşa edilir. Vatandaş (2007)'ın da vurguladığı üzere doğacak çocukları için giysi ve eşya hazırlayan anne ve baba, eşyanın rengi ve biçimi konusunda tercihlerini kullanırken cinsiyete oldukça önem verir. Akrabaların ve çevrenin de bu zincire katılmasıyla doğum sonrasında çocuğun etrafı daha da çevrilir ve çocuk için belirlenen toplumsal dünya her geçen gün daha da kesinleşir. Anne ve babaların bu tercihleri veya seçimleri yaparken aslında ilk başvurdukları adres kendi çocuklukları ve ebeveynlerinin onlara öğrettikleridir. Bu sebeptendir ki henüz daha konuşamayan çocukların Vatandaş (2007)'ın da belirttiği üzere "gidecekleri okul, seçecekleri meslek, sevdikleri renk, saç ve giysi seçimleri de dâhil olmak üzere kimlik inşa süresi hız kesmeden devam eder. Toplum bireyden cinsiyetine uygun davranış sergilemesini ister hatta daha da ileri giderek buna zorlar. Davranışların sınırı o kadar net çizilmiştir ki kadınlık ya da erkeklik temelinde şekillendiği için en ufak bir sapmada çevresel faktörler hemen devreye girer. Bu kontrol mekanizmasının gelişiminde bireyin ailesinin 'biyolojik' mi yoksa 'büyüten' mi olduğu da önemli değildir.

Küçük yaşlardaki çocukların cinsiyet kimliği anlayışı yetişkinlerle karşılaştırıldığında elbette daha az gelişmiştir. Fakat cinsiyetin değişmez olduğu yavaş yavaş kavratılır. Çocuk iki yaşına geldiğinde kendi cinsini yetişkinlerin de yardımlarıyla tanımaya başlar. Dış çevreyle iletişime girmeye başlayan çocuğun ailesi ister biyolojik ister büyüten aile olsun ondan beklentileri farklı değildir. Kendi cinsleri erken yaşta tanımaya başlayan çocuklar, ortalama iki yaşına geldiklerinde babalarının 'er' annelerinin de 'dişi' olduğunun farkına varırlar. Fakat cinsel kimlik duygusunun yerleşmesinin 3-4 yaş dolayında olduğu ve bu yaştan sonra cinsel

kimlikte değişimin çok güç belki de olanaksız olduğu Berna Özsungur (2010) tarafından ifade edilmiştir. Bu bağlamda geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları arasında benliğini geliştirmeye çalışan çocuk, cinsiyetin değişmez olduğu gerçeğini, yavaş yavaş kavrar. Cinsiyet doğuştan kazanılan ve evrensel olarak kabul edilen biyolojik farklılıkken, toplumsal cinsiyet ise sonradan kazandırılan, kadın ve erkek arasındaki farklar ve sosyo-kültürel olarak verilen rolleri kapsar. Yukarıda da bahsedildiği üzere anne ve baba dünyaya gelen bebeklere ilk rolleri kazandırır. Anne ve babanın çocuğa biçtiği roller kendi çocukluk dönemlerinden izler taşır. Toplumsal cinsiyet kavramı canlı bir kavram olduğundan dolayı da verilen roller zamana ve mekâna göre değişiklik gösterebilir. 1850'li yıllarda çocuklardan beklenen davranışlarla, 2000'li yıllardaki beklenti arasında farklar mevcuttur.

Bu bağlamda toplumsal cinsiyetin oluşmasında rol oynayan kontrol mekanizmalarının başında bireye kültürel olarak verilen rol gelir. Toplumsal cinsiyet kültürel olarak kadını ve erkeği toplumsal bir kadına ve erkeğe dönüştüren kategoridir. Gülnur Acar Savran (2004)'ın tabiriyle "hem ayrımcı, eşitsiz, baskıya dayalı bir toplumsal düzenin adıdır toplumsal cinsiyet, hem bu ilişkinin taraflarını oluşturan toplumsal grupları dile getiren bir kategori; ama hem de bu grupların mensuplarının psikolojik ve davranışsal özelliklerine göndermede bulunur". Doğduğu andan itibaren biyolojik olarak ikiye ayrılan kadın ve erkek, yaşama ilişkin amaçlar söz konusu olduğunda ayrışır ve biyolojik cinsiyet toplumsal cinsiyete dönüşür. Bu dönüşüm toplumsal ve kültürel değerlerle yeniden harmanlandığında, kadın ve erkeğin aile yaşantısı, iş hayatı ve günlük yaşamında farklılıklar oluşur. Sema Yılmaz (2018)'in de ifade ettiği üzere kadın ve erkek topluma uyum sağlayabilmek adına kendisine verilen rolleri benimser. Nitekim kız ve erkek çocukların yetişmesinde onlara verilen toplumsal rollerin erişkin dönemde de izlerinin ortaya çıkması muhtemeldir. Kız çocuklarına pembe giydirilmesi, erkek çocuklara mavi rengin uygun görülmesi, erkek çocuklarının kültürel bağlamda daha özgür yetiştirilmeye çalışılması, kızlara güzellikleriyle erkeklere de fiziksel güçleriyle hitap edilmesi ilerleyen dönemde erkek egemen bir toplum yapısına evrilmenin önünü açmaktadır.

Çocukların benliğine işlenen bu özellikler, erkek egemen sistemin aile yaşantısından, iş yaşantısına, tüm kurumlarda ve ifade biçimlerinde kadın üzerinde baskı kurmasını kolaylaştırır. Bu şekilde kadın bedeni sömürülür ve fiziksel bağlamda baskı aracı olarak kullanılır. Feryal Sayılıgil (2020)'in de vurguladığı üzere "beden din, yasalar, ahlak kuralları üzerinden tahakküm altına alınır, nesneleştirilir. Batı'da yaşanan cadı avları kadın cinselliğini ve doğurganlığını denetlemek anlamına gelir. Cadı avlarında damgalanan kadın imgesinin karşısına çıkarılan kadın güçsüz, pasif, kontrol edilmesi gerektirir". Geleneksel toplumlarda bireyin içine

sıkıştırıldığı cinsiyet kalıpları, kadınların toplum tarafından benimsenen ideoloji tarafından yönetilmesini sağlamaktadır. Beden üzerinde sağlanan bu kontrol mekanizması bir siyasal görüş gibi gözükse de aslında hayat pratiğinin ta kendisidir. Kadının doğuracağı çocuk, alacağı araba, giyeceği elbise, ev/özel/kamusal alanda üstleneceği roller, egemen ideolojinin oluşmasına ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal cinsiyet yapısının da hep aynı yapı etrafında şekillenmesine yol açar.

Fransız düşünür Louis Althusser (2000)'e göre ideoloji, "bir insanın ya da bir toplumsal grubun zihninde egemen olan fikirler, tasarımlar sistemidir". Bu bağlamda ideoloji bireylere, toplumda baskın olan tutum ve davranışları zorla da olsa kabul ettirerek, onları içinde buldukları toplumsal şartlarla uyumlu hale getirir. Althusser (2000)'in de tabiriyle ideoloji, "bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkilerin bir tasarımıdır". Burada bahsedilen otomatik bir işleyiştir. Bireyin deneyimlerinin zaman içerisinde artmasıyla, kadınlık ve erkekliğe ilişkin temel yargılar egemen ideoloji ekseninde gelişir. Bu şekilde hareket eden bireyin, toplumsal cinsiyet yargılarını içselleştirmesi beklenir. Umut Belek Erşen (2015)'in ifadesiyle bu içselleştirme süreci 'sembolik iktidar' vasıtasıyla yapılır. Pierre Bourdieu (2006)'ye göre bu iktidar düzeni başarı kazanabilmek için egemen ideolojiyle hareket eder. Bu iktidar aslında kendisine uyum sağlayanları belirli dayatmalarla yönetir. Bu bağlamda egemen ideoloji, her iktidarın yaptığı gibi kendisini meşru kılmak adına her yola başvurabilir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet giderek güç ilişkileri alanının da dikkatini çekerek, farklılıkların öne çıktığı kapsamlı bir kategoriye dönüştürülür. Joan Scott'un da ifadesiyle "toplumsal cinsiyet cinsler arası farklılıklara dayanan toplumsal ilişkilerin kurucu bir elementidir ve güç ilişkilerinin belirtilmesinin asli yoludur" (akt. Sayılıgil, 2020, s. 6). Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin üretim işlevi ve sosyalleşme süreciyle beraber farklılıkları da göz önünde bulundurarak hareket eder. Bu faktörler, kadın ve erkeği, sadece cinsiyet yönünden değil, egemen ideolojinin kontrolünde olan yaşamın belirlediği eğilimler ve öncelikler açısından da farklılaştırır. Erkek/kadın ikilik algısında yaşamak zorunda bırakılan bireyden beklenen ise egemen ideolojinin meşrutiyetine ve onu yönetenlerin gücüne inanmasıdır.

Jeanette Winterson, romanlarında cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin çeşitliliğini ve akışkanlığını engelleyen ikili çerçeveyi istikrarsızlaştırmaya ve aşmaya çalışır. Winterson eserlerinde geleneksel toplumsal cinsiyet ve cinsiyet anlayışı ile erkek/kadın ve erkeklik/dişillik gibi aşağılayıcı ikilik algısını çözmeye çalışır. Bu ikilikleri yıkmak veya açığa çıkarmak için Winterson, Susana Onega (2006)'nın ifadesiyle "ironi ve parodi, fanteziyle birleştiğinde ikili yapıları çözme eğilimi gösterir. Her ikisi de entropik farklılaşma idealine, "erkeği kadından,

insanı hayvandan ve organiği inorganikten ayıran sınırların ihlali” idealine doğru ilerleyen bir edebiyat girişi ile bağlantılıdır”. Bu kategorilerin inşasını açığa çıkarmak için Winterson, geleneksel, önceden var olan söyleme meydan okuyan, dili sosyal sözleşmenin bir tezahürü olarak aşan, böylece bireysel tanımlamanın ve ortaya konabilecek farklı perspektiflerin deneyiminin araştırılmasına izin veren kendi dilini kurar. Winterson için “insanlar kendilerini bulma şansına sahip değildirler. Onlara kim oldukları, belirli kalıplara uydukları söylenir. Kaç kişi dürüstçe kendi seçimlerini yaptığını söyleyebilir? Ancak bu, büyük ölçüde, kendi hikâyelerimizi anlatmaya teşvik edilmek yerine, bize kendimiz hakkında anlatılan hikâyenin sunulduğu dünya yüzündendir” (akt, Yakut, 2011, s. 39). Çünkü doğduğu andan itibaren bireye verilen rol kuralcıdır ve sınırları kesin olarak çizilmiştir. Cinsiyet ya da erkek/kadına sunulan cinsellik versiyonları ilk anlardan itibaren çevresi tarafından şekillendirilmiştir ve birçok yönden zayıflatıcıdır. İşte bu yüzden Winterson kendisine yakıştırılan ‘lezbiyen yazar’ yakıştırmasını reddeder. Onega (2006)’nın vurguladığı üzere Jeanette Winterson, erkek yazarların genellikle olduğu gibi, yalnızca “bir yazar” olarak adlandırılmayı beklediğinde ısrar eder. Kadınların, erkeklerin aksine, çeşitli sıfatlarla nitelendirilmesi yazın dünyasında da erkek egemen bir bakış açısının hâkim olduğunun göstergesidir. Winterson’un bu çıkışı egemen ideoloji kontrolünde şekillenen toplumsal cinsiyet kavramının dayattığı ikilikleri de ters-düz etmeye çalışmasından dolayı önemlidir. Klasik romanı, hiyerarşik kurguyu, kalıplaşmış kahramanları reddeden, ele aldığı konuları eril dili dönüştürerek kullanabilme hassasiyetine sahip olan Winterson, erkek egemen toplum kontrolünde olan ‘sembolik iktidarların’ sembolik isimlerini kesin bir dille reddeder.

Winterson’ın toplumsal cinsiyet kavramı etrafında şekillenen ikili dayatmaları yıkmak üzerine inşa ettiği yazarlık hayatı, gerçek yaşamıyla benzerlik gösterir. Eserlerinde ‘ötekileştirilen’ karakterler kullanan yazar, gerçek yaşamında da cinsel kimliğini saklama gereği duymamıştır. Çıktığı bütün televizyon programlarında, verdiği gazete röportajlarında lezbiyen olduğunu açıkça ifade etmiş ve romanlarındaki ‘ötekileştirilen’ karakterlerine hayat vermiştir. Ailesi tarafından yoğun bir din eğitime maruz bırakılan ve ilk vaazını sekiz yaşında yazan Winterson, on beş yaşına geldiğinde ilk lezbiyen ilişkisinin kilise tarafından onaylanmamasıyla ailesinden ve yaşadığı toplumdan kopmaya başlar. Winterson’ın yaşamış olduğu bu ayrım, Merja Makinen (2005)’in de altını çizdiği üzere eserlerinde “lezbiyen karakterleri, heteroseksüel bir kültür içine gömerek, lezbiyen kadınlara yapılan baskıyı ve zararı ortaya çıkarmak için kullanır”. Gerçek hayatında ailesinin ondan beklentisi heteroseksüel olması ve geleneksel toplumun ona çizdiği kadın rolünü kabul etmesidir. Bu bağlamda

okuyacağı kitaplar sadece ait oldukları Pentekostal Evanjelik Kilise tarafından belirlenmiş, dini kitaplar dışında başka kitap okuması yasaklanmıştır. Winterson çocukluğunda yaşadığı bu hayal kırıklığının bir benzerini incelememize konu olan *Tek Meyve Portakal Değildir* adlı romanın kahramanı Jeanette üzerinden okura sunar. Gerçek yaşamada olduğu gibi, mizahi tarzını ve zekâsını oldukça iyi kullanan Winterson, okuru kurgusunun tam merkezine taşıyarak benzer hikâyelere sahip olan bireyleri de yeniden kimlik inşasına davet eder.

Bu bağlamda çalışmamıza konu olan *Tek Meyve Portakal Değildir* evlatlık alınıp misyoner olarak yetiştirilen bir kız çocuğunun hikâyesini okura sunar. Biyolojik ailesinin kim olduğunu bilmeyen ana kahramanımız Jeanette hayatını dine adanmış bir anne tarafından yetiştirilir. Jeanette daha kendini tanımadan, yaşlıları gibi oyun oynamadan ve de en önemlisi cinsel kimliğini oturtmadan her pazar kilise ayinlerinde ilahi okuyan bir kıza dönüştürülür. Annesi kızını misyoner olarak yetiştirebilmek için aslında 'cinsiyetsiz' bir kız çocuğu hayal etmiştir. Evlatlık edindiği için de kendisini kutsal Meryem Ana'ya da benzetmektedir. Annesi erkekleri 'maymun' olarak görüyordu ve baba figürünü de evde tamamen pasif bir konuma almıştı. Jeanette'in annesinden gördüğü davranışlar sonucu çıkarmış olduğu sonuç erkeklerin evde bulundurulmuş bir eşya olduğuydu. Jeanette'e biçilen toplumsal cinsiyet modelinde erkeklere yer kalmamıştı, homoseksüellik de romanda kontrol mekanizması olarak işlev gören din tarafından da tamamen yasaklanmıştı. İşte bütün bu sınırlamalar ve baskılar onu farklı eğilimlere yönlendirecek ve kendisinden beklentileri suya düşürecektir.

Makalemizin teori kısmını oluşturacak olan ve eserleri yapısalcılık ve postyapısalcılıkla ilişkilendirilen Fransız Marksist düşünür Louis Althusser'in yirminci yüzyılın ikinci yarısında Fransa ve İngiltere'deki Marksist edebiyat eleştirisine oldukça önemli eklemeleri olmuştur. Karl Marx ve F. Engels'in fikir babalığını yaptığı Marksist eleştiri temel olarak işçi sınıfın Sanayi Devrimiyle beraber 1850'li yıllarda çekmiş olduğu sıkıntılara dayanır. O yıllarda toplumsal olarak beklenti; işçi sınıfının devrim yapması ve yönetimi ele geçirerek sınıfsal farkları ortadan kaldırması ve ezilen kesimlerin haklarında iyileştirme yapmasıdır. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise Althusser'e göre edebiyat genel olarak altyapının bir ürünü olan ideolojiyi yansıtır. Bu bağlamda Marx'ın işaret ettiği sınıfsal devrim, edebi eserlerin içerisinde de kendisine yer bulmaktadır. Nitekim edebiyatın tam olarak yaptığı iş, çatışan güçleriyle, ideolojisi ile toplumsal gerçekliği okura göstermektir. Bu tanımlamadan hareketle Althusser edebiyatı, ideolojiyi sermaye olarak kullanıp, onu kendine has şekilde işleyen ve yeni bir ürün veren pratik olarak tanımlamıştır. Marx'la aynı dönemde yaşayan Stendhal 1830 yılında kaleme

aldığı *The Red and the Black* adlı romanda romanı aynaya benzetmiştir³. Moran (2005) “hem Marx hem de Althusser, Stendhal’ın aksine edebiyatı bir ayna olarak görmenin doğru olmadığını; edebiyatın bir üretim süreci ve sonuç olarak ‘dönüştürülmüş’ ideoloji olduğunu” ifade eder.

Tek Meyve Portakal Değildir’de sık sık karşımıza ‘sosyal sistem ve düzen’ terimleri çıkar. Althusser ise bu terimleri kullanmaktan kaçınır, çünkü bu terimler diğer tüm birimlerin bağlı olduğu tek merkezli bir yapıyı anlatır ve bu merkez diğer birimlerin de durumlarına karar verir. İncelenen romanda ise kilise tek merkezdir ve bütün kararlar oradan verilir. Kilise kendi kontrolü dışında hiçbir oluşuma izin vermez çünkü kendinin merkez olmadığı bir sosyal hayat düşünülemez. Romandaki egemen ideolojinin temsilcisi kilisenin aksine, Althusser merkezsiz bir yapı olan sosyal oluşumu tercih eder. Bu yapıda bir yönetim şeklinde idare ilkeleri, bir oluşum çekirdeği ve tam bir birlik söz konusu değildir.

Winterson kurgusunda kilisenin ve öğretilerinin annesi tarafından asla yorumlanmaya ve tartışılmaya açık olmadığını sürekli vurgular. Winterson’a göre hem din hem de kilise romanda kimsenin eleştiremeyeceği bir boyuttadır. Benzer bir şekilde Althusser de ideolojiyi ‘üstyapı’ olarak görür. Çünkü ideoloji sadece ekonomik temeller üzerine kurulmuş bir ‘düşünceler kümesi’ değildir, aksine kilise, aile, okul ve parti gibi kurumların maddi pratiğinde üretilir. Bu kurumların görevi bireyin yönetildiği topluma ait olduğunun hissedilmesini sağlamaktır. Burada zorla bir iknadan değil, aksine kişinin kendi rızasından bahsedilir. Fakat romanda karakterler her ne kadar öz iradeleriyle kilise için çalışıyor gibi görünse de gerçek çok farklıdır. Çünkü başta Molly ve Jeanette olmak üzere kurgudaki karakterler, ya kilise kontrolündeki topluluğa ait olmak ve kendini inkâr etmek ya da lezbiyen benliklerine ‘doğru’ gitmek arasında seçim yapmak zorunda kaldıkları bir duruma zorlanmaktadır.

Althusser’in ‘İdeolojik Aygıtlar’ incelemesi ideolojinin Marksist kuramda bir nesne haline gelmesi açısından önem arz eder. Devlet, Marx’ın *Manifesto* ve Lenin’in *Devlet ve Devrim Üzerine* olan eserlerinde net bir biçimde egemenliği kısıtlayan baskı aracı olarak kabul edilir. Devlet, yönetici sınıfların artık değer ve emeğin zorla ele geçirilmesi sürecinde işçi sınıfının boyun eğmesini sağlayan bir baskı makinesidir. Bu baskı, polis, mahkemeler, hapishaneler, ordu ve hatta proletaryanın eylemleriyle mücadele edilemediğinde devlet başkanının da işe katılmasıyla kurulur. Bu noktayla ilgili Marksist devlet kuramını Althusser şöyle özetlemiştir: “1. Devlet, devletin baskı aygıtıdır; 2. Devlet iktidarını devlet aygıtından

³ Tam İngilizce ifadesi: A novel: It’s a mirror you take for a walk down the road.

ayrımak gerekir; 3. Sınıf mücadelelerinin hedefi devlet 4. Proletarya, var olan burjuva devlet aygıtını yıkmak ve bu ilk aşamada onun yerine bambaşka bir devlet aygıtı koymakla yükümlüdür” (Althusser, 2000, s. 31).

Bu bağlamda fikir babalığını Althusser'in yaptığı ‘Devletin İdeolojik Aygıtları’⁴(DİA) kavramı Jeanette'in yaşamış olduğu kimlik bunalımını, annesi ve Kiliseyle başlayacak olan mücadelesinin altında yatan sebeplerin daha açık şekilde anlaşılabilmesi adına önem arz eder. Althusser'e (2000) göre: “Devletin İdeolojik Aygıtları ile gözlemcinin karşısına, birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumlar biçiminde dolaysız olarak çıkan belirli sayıda gerçeklikler belirtilir” ve baskıcı siyaset (DİA) vasıtasıyla özel hayata kadar indirgenir. Althusser (2000)'in de anlattığı üzere, kurguda Dinî DİA (değişik Kiliseler sistemi) Aile DİA'sı ve Haberleşme DİA'sı (basın, radyo-televizyon vb.) “kiliseler, sendikalar, aileler, bazı okullar üzerinden okura verilir”. Althusser'in oluşturmuş olduğu bu DİA'lar birbirini etkilemekte ya da birbirinden etkilenmektedir. Bu etkileşim mevcut iktidarın egemenliğini sürdürmesini ve baskın ideolojinin hayatın her alanına etki etmesini amaçlar. Bireyler sahip oldukları konum, edindikleri mal/mülk, ailelerini ve toplumsal hayattaki durumlarını korumak için Althusser'in DİA kavramlarıyla uyumlu olmaya çalışır, aksi durumda ise DİA'lar yine devreye girerek ceza mekanizmalarını işletir ve sistemin dışına çıkan bireyleri toplumdan uzaklaştırır.

Jeanette Winterson'un Kısa Yaşam Öyküsü

1959 yılında İngiltere'nin Manchester şehrinde doğan Jeanette Winterson, Evanjelik Kilise'nin mensubu ebeveynler tarafından evlat edinilip, oldukça katı bir dini eğitime tabi tutuldu. Doğup büyüdüğü şehir işçi ve kölelik karşıtı hareketlerin yanı sıra, Karl Marx ve F. Engels gibi düşünürlerle de ev sahipliği yapmıştı. Böyle bir ortamda dünyaya gelen Winterson'un düşünce dünyası da Manchester'la paralel bir şekilde gelişti. Winterson'lar her ne kadar Jeanette'i misyoner olarak yetiştirip, onu kendi deyimleriyle ‘kıyamete’ ulaştırmaya çalıştıysa da Jeanette, Manchester şehrinin dönemin toplumsal ve siyasal olaylara karşı başlattığı isyan hareketine kayıtsız kalamadı. Şehrin yaşadığı bu dönüşüm Winterson'un ailesiyle olan ilişkilerine de yansdı. Jeanette Winterson, 16 yaşında ailesine lezbiyen olduğunu açıklayarak evinden ayrıldı. Oxford Üniversitesinde İngiliz edebiyatı okudu. Aslında, Jeanette Winterson ile annesi Bayan Winterson arasındaki savaş, bebeklikte başlamış ve şiddeti artarak devam etmişti. Annesinin hem kendisi hem de Jeanette için yaratmaya çalıştığı ütopya, gerçekte “Jeanette'in distopyası haline gelmişti. Jeanette bu bağlamda annesinin ideolojik silahı haline

⁴ Çalışmanın devamında DİA olarak kısaltması kullanılacaktır.

gelmeyi reddetmiş ve cinsel tercihleri yüzünden sürgüne gönderilmişti” (Yakut, 2011, s. 40-41). Yazmaya 1980’li yıllarda başlayan İngiliz yazarlar arasında en özgün isimlerden biri olmuştur.

Nitekim Winterson’un gerçek hayatta başına gelen bu olaylar kurgusuna yansımış ve kaleme aldığı eserlerde ataerkil düzeni yıkmak için uğraşmıştır. Kurgusunda masallardan, mitlerden ve olağanüstü olaylardan sıkça bahseden Winterson, okuru büyülü ama gerçek bir serüvene çıkarmıştır. Bu yolculuğun sonunda da dönemin toplumsal, siyasal ve cinsel eğilimlerini sorgulamış ve okura yeni kapılar açmaya çalışmıştır. Bu kapıları açarken de kitapların gücüne inanan Winterson, tiyatro ve edebiyat eğitimi aldıktan sonra ilk romanı olan ve 1985’te En İyi İlk Roman dalında Whitbread Ödülü’ne layık görülen *Tek Meyve Portakal Değildir* adlı eserini 25 yaşında yayımlamıştır.

DİA’lar Ekseninde Jeanette’in Kimlik Arayışı

Bu çalışma, Althusser’in ‘devletin ideolojik aygıtları’ kavramına ilişkin belli başlı yaklaşımlarının Jeanette Winterson’un *Tek Meyve Portakal Değildir* isimli romanında karşılıklarının olduğunu ileri sürer. İlgili çalışmada incelenen *Tek Meyve Portakal Değildir* adlı roman, Jeanette’in aşırı tutucu bir anne tarafından misyoner bir çocuğa dönüştürülme hikâyesini okura sunar. Romandaki hikâyeye benzer bir şekilde evanjelik Kiliseye mensup bir aile tarafından evlat edinilen Winterson, {gerçek yaşam hikâyesinde} “devletin ideolojik aygıtı” konumuna gelmiş olan Kiliseyi yapıbozuma uğratar ve aynı anda heteroseksist söylemlere de meydan okur. Mukadder Erkan (2000)’in da ifade ettiği üzere Winterson, “bu tip söylemleri yıkmak ve nihayetinde güçlü, olumlu ve radikal bir muhalif eleştiriye olanak tanımak için anlatısında genellemeci ve bütünleyici bir perspektif yerine öznel ve marjinal bir anlatım tarzını benimser” Anlatısını ironik bir ön sözle tanımlayan Winterson, heteroseksist söyleme ve Kilisenin baskıcı tutumuna karşı verdiği marjinal mücadeleyi, 1979’lı yıllarda toplum tarafından aykırı kabul edilen eşcinsel söylemler göz önünde bulundurulduğunda, şu sözlerle oldukça cesur bir dille okura aktarır: “Tek Meyve, Reçeller bölümünden çıkınca, Gey/Lezbiyen bölümüne gitti- ya ben gey olduğum için ya da kitap kısmen geylik hakkında olduğundan. Tek Meyve tek tek ve toplu olarak herkes içindir- bütün kitaplarım tek tek ve toplu olarak herkes içindir” (Winterson, 2015, s. 10). Anlatısını, eski varsayımları yavaş yavaş öldüren cinayet aletlerinden biri olarak adlandıran Winterson, kendi imgelemeci ve yaratıcı yeteneğini de tanımlamış olur.

Anlatı Jeanette tarafından, birinci kişi bakış açısı olarak, okura sekiz bölümde sunulur. Bu bölümler aynı zamanda Eski Ahit’in ilk sekiz bölümüne denk gelir. Eski Ahit’te tasvir edilen

evrenin yasaları, Jeanette'in etrafında şekillenen dünyayla benzerlik gösterir; gerçek dünya acımasız ve kuralcıdır, bu kurallara uymayanlar toplum tarafından dışlanacak ve aforoz edilecektir. Nitekim kurgu boyunca Jeanette'in yaşamı İncil'den farklı hikâyelerle paralellik ve zıtlıklar oluşturarak iki yönlü bir diyalog şeklinde yeniden yaratılır. S. Freud'dan oldukça etkilenen Winterson (2015) *Tek Meyve Portakal Değildir* adlı romanında karakterlerin içinde yaşadıkları gerçekliğin aslında yeniden inşa edilebileceğini "Hafıza bir dosyalama sistemi, hatta yeniden inşa değildir; yeniden yaratmadır. Aynı şeyi farklı zamanlarda, farklı hatırlarız sözleriyle" anlatır (Winterson, 2015, s. 11).

Mukadder Erkan'nın da ifade ettiği üzere Winterson'a göre: yeniden yazılmayacak hiçbir tarih yoktur, eski günler de artık geride kalmıştır (akt. Erkan, 2010, s. 114-122). Kurgusunda toplumsal cinsiyet ve tarihin yeniden yazımının önemini vurgulayan Winterson, bireyin içinde bulunduğu zamandan ve mekândan koparak, erkek egemen toplumun dayatmalarından da kurtularak, özgürleşebileceği bir ortamı hikâyeleriyle okura sunar. Kurgudan hareket ederek, bireyin içerisinde bulunduğu toplumun, insanların birbirileriyle olan davranışlarını düzenlerken aynı zamanda da kurduğu kontrol mekanizmalarıyla onları kontrol eder hükmüne ulaşabiliriz. Winterson'un hikâyeyi değiştirebilme fırsatı verdiği birey, bu kontrol mekanizmalarının dayatmalarını da kolaylıkla kabul etmeyecek bir pozisyona gelir ve kendi tarihini yeniden yazabilir.

Oldukça dindar bir ortamda büyüyen Winterson, kurgusunda Freud'un bahsettiği dönüşümü misyoner olmak üzere yetiştirilen genç bir kız üzerinden okura sunar. Bu değişim ve dönüşüm, Kilise'nin ataerkil toplumun ideolojik silahı haline dönüşmesi eleştirisiyle birlikte anlatıya yedirilir. Kendi hayatını hikâyeye dönüştüren Winterson yıkmaya çalışacağı Kilise düzeni için Jeanette'in bedeninde ete kemiğe bürünür. Winterson anlatıda, Jeanette'in 'kimlik bulma' arayışını, önyargılı toplumla olan mücadeleyi, antagonistik aile üyelerinin baskısını ve bütün bunlara rağmen kendi arzularının peşinden giden genç bir kızı resmeder. Jeanette'in yaşamış olduğu 'kimlik krizi' toplumsal, dinsel ve cinsel nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Winterson roman kurgusunda okura akıcı bir anlatım sunar. Anlatılan olaylar ve ters düz edilmesi hedeflenen DİA'lar net bir şekilde okurun karşısına çıkar. Kurgunun hemen başında Kilise'nin ideolojik silahı haline gelen annesi Jeanette'in sınırlarını çizer:

Düşmanlar şunlardı: Şeytan (her haliyle), Kapı Komşu, Cinsellik (her haliyle), Sümüklüböcekler, Dostlar şunlardı: Tanrı, Köpeğimiz, Madge Teyze, Charlotte Bronte'nin romanları. Ben, Dünyanın Geri Kalanı'na karşı bir halat çekme müsabakasında ona katılmak üzere getirilmiştim (Winterson, 2015, s. 17).

Kurgunum hemen başında yaşadığı tuhaflıkları fark eden Jeanette aslında yaşlılarından farklı bir hayata zorlandığının farkındadır. Bronte'nin romanlarından da bahseden Winterson, hem Jeanette'in hem de *Jane Eyre* (1847)'in anlatıcısı Jane'in aynı kaderi paylaştığını, her ikisinin de yaşadıkları evde, gittikleri okulda mutsuz olduğunu ve kilisenin baskıcı eğitimine maruz kaldığının ipuçlarını okura hemen romanın başında sunar. Ayrıca, Winterson'ın çocukluk dönemine hükmeden bu önemli Evanjelik mesaj, onu yazma konusunda teşvik ederek yazarlık hayatına olumlu katkılarda bulunur. Winterson'un gerçek hayattaki annesiyle kurguda yarattığı anne figürü arasında fark yoktur ve her ikisi de hayatını Evanjelik mesajlarla yönetmeye çalışmıştır.

Althusser, (1998) “yapıyı oluşturan yapılardan birinin egemen olması” düşüncesinin devamı olarak, DİA'lardan bir ya da birkaçının belli toplumsal formasyonlarda egemenlik gösterdiğini belirtir. Belirli dönemlerde farklı DİA'ların etkinliği söz konusudur. Örneğin kilisenin tek gerçek olduğu ve her şeye karar verdiği Orta Çağ'da kilise-aile DİA çiftinin egemenliği mevcut iken, bugün ise bilimsel gelişmeler ve aklın hayatın merkezine geçmesiyle birlikte öğrenimsel-aile DİA çifti egemen duruma geçmiştir. Yalçınkaya (2016)'nın da ifade ettiği üzere “dinsel DİA ve ailesel DİA küçük bir çocuğun kafasına, içinde yaşadığı toplumda geçer akçe olan bütün yüksek değerleri, mutlak yetkiye ve her şeyden önce Devlet'e gösterilmesi gereken mutlak saygıyı kazımak için elbette” eşgüdümlü olarak birlikte çalışır”. Romanda ise benzer bir DİA birlikteliği söz konusudur. Dinsel DİA ve ailesel DİA beraber hareket ederek savunmasız ve hassas Jeanette ile sözde dindar, aslında duyarsız ve acımasız olan toplum arasında bir çatışmaya yol açar. Arkadaşı Melaine'yle her zamanki gibi İncil okuyan Jeanette, içine düştüğü duruma ilk başlarda anlam veremez. Daha sonra duyguları netleşmeye başlayan ve homeerotik eğilim gösteren Jeanette'in DİA'lar tarafından esir alınışından romanın başlarında çok da haberdar olmadığını, bütün bu olanları normalmiş gibi karşıladığını Winterson (2015) şu sözlerle aktarır: “Pazar, Efendimizin günüydü, bütün haftanın en hareketli günü, radyolu pikabımızdan Işık programını dinlerdik”. Winterson'un romanda anlatıcısını erken yaşta bıraktığı bu sosyal yüzleşme, okurun Jeanette olan sempatisini arttırması ve aynı zamanda Jeanette'in bu insanları ve dini reddetmesi için ona haklı bir sebep vermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kahramanın göze çarpan saflığı ve masumluluğu dikkatlice tasvir edilmiştir. Jeanette, zamanının ve emeğinin çoğunu kiliseye hizmet etmek için adadıktan sonra, aslında hem annesinin hem de kendisinin saf duygularla kiliseye inandığını ve hayatlarını onun için adamaya hazır olduklarını şu sözlerle ifade eder: “Ayinin ardından kendimize ziyafet çektik. Annem yirmi tane meyveli pandispanya yapmıştı, her zamanki

peynirli ve soğanlı, “iyi bir kadını her zaman sandviçlerinden tanırırsınız” diye beyanda bulundu Rahip Finch” (Winterson, 2015, s. 24). Henüz daha yedi yaşında olan bir kız çocuğunun pasta yerken ki mutluluğunu bile rahiple paylaşması, dinsel DİA’ların hayatlarının tam da merkezinde olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Görünüşe göre Jeanette’in sosyal çevresi tamamen dinsel öğelerle örülmüştü ve bundan bu aşamada kurtuluşu pek de kolay gözüküyordu.

Jeanette’in dış dünyayla olan bağlantısı “Annesi, Kurbanlık Kuzu hikâyesi, Paskalya Yortusu, Işık Programı, radyoda Dünya Ayini, Misyonerlik haritası, annesinin tanrı ile kurduğu bağlantı, Eski Ahit ve Dualar’la” (Winterson, 2015, s. 18-19) şekillendirilirken, cinselliğe olan uzaklığı ise içsel dünyasını ters düz ediyordu. Jeanette’in hayatta kalması annesinin çizmiş olduğu iyi ve kötü ‘ikili karşıtlığına’ bağlıdır. Aslında Kilise’nin varoluşu da bu ikileme yakın ilişkilidir. Kilise’nin bu sisteminde her şey karşıtlık içerisindedir ve sınırlar net çizgilerle belirlenmiştir. Sistemin kesinlikle sarsılmaması ve sorgulanmaması gerekir. Sistem sorgulanmaya başlandığında ikili karşıtlığın tarafları ötekileştirildiklerinin farkına varacak ve kendi içsel aydınlanmalarını yaşayacaklardır. Winterson ise bu durumu Jeanette’in evlat edinilmesine bağlıyordu, ona göre biyolojik annesinin kim olduğu belli değildi, kime nereye ait olduğu sorunsalı yanı başındaydı. İşte bu yüzden yukarıda bahsedilen dinsel öğelerin hepsinden bir parça vardı Jeanette’te. Annesi ise kendisini Kiliseye adanmış kızının da biyolojik eksiklerini Kilise grubuyla kapatmıştı, Jeanette’in dindar olması gerekiyordu, misyonerlik ona doğuştan bahşedilmişti: “Misyonerlik Sekreteri’ydi annem. Misyonerlik Raporu, benim için büyük bir sınavdı, çünkü öğle yemeğimiz ona bağlıydı. Eğer işler yolunda gitmişse, ölen-kalan olmamış ve birçok kişi dinimizi kabul etmişse, annem bir but pişirirdi” (Winterson, 2015, s. 19). Bu şekilde eksiklikleri kapatılan Jeanette kurgunun başlarında sistemi sorgulamaya gerek duymuyordu çünkü annesi yani Kilise onun adına her şeye karar veriyordu. Winterson ise okura, bir şeylerin ters gittiğini, küçük yaşlarda bir kız çocuğuna her olayın dini öğelerle anlatılmasının yanlış olduğunu aktarır. Erkek egemen ideolojinin temsilcisi konumundaki kilisenin ve misyonerlik adı altında verilen değerlerin sorunsallaştırılarak tersine çevrileceğinin ipuçları bu satırlarla verilir.

Karl Marx (1997), “Din toplumların afyonudur” sözüyle, kapitalist düzende toplumun çektiği sıkıntıları kaderci bakış açısıyla normal gibi kabul etmesini eleştirmiştir. Marx, dinin kapitalizmin etkili bir silahı olduğunu ve insanları metanete çağırarak kapitalizmin eksiklerini kapattığını ileri sürmüştür. Bu bağlamda kilise ve kilisenin ideolojik bir silahı haline gelen annesinin kurduğu ve kendi kızını köleleştirdiği bu düzende Jeanette’in yerinin sorgulanması

ve Jeanette'in kültürel ve sosyal açıdan tanımlanma aşamaları Winterson tarafından baskın ideoloji tarafından ötekileştirme çabası olarak okura sunulur. Makinen (2005)'in de ifadesiyle geleneksel cinsiyet hiyerarşilerini reddeden Winterson, alternatif kadın kimliği yaratarak ötekileştirilenlerin sesi olmayı amaçlar. Bunun önündeki en büyük engel ise annesidir. Bu bağlamda erkek egemen toplumun ideolojik silahı haline gelen anne, Jeanette'in üvey babasını "zavallı ve yetersiz" (Winterson, 2015, s. 25) göstermiş, rol model olarak Rahip Strapp ve Rahip Finch'i öne çıkarmıştır. Raman Selden (2005)'in de ifade ettiği üzere "insanın varoluşunu bilinç değil, aksine içinde yaşadığı toplum ve bu toplumun belirlediği sosyal statü belirler". Bu bağlamda babası yeteri kadar dindar değildir ve bu özelliği Jeanette için toplumda üstleneceği misyonerlik görevi ve kazanacağı sosyal statü için yeterli değildir. Annesi de aynı süreçlerden geçmiş, kendi benliğini kiliseyle özdeşleştirmiştir, annesi için hayat siyah/beyaz, günah/sevap, yanlış/doğru eksininde ikili karşıtlıklarla sürmektedir. Babasını örnek alırsa, toplum tarafından kabul edilmeyecek, önyargılara maruz kalacak ve hiçbir zaman kazanamayacağı bir mücadelenin içerisine girecektir.

Marx, (2011) *Economic and Philosophical Manuscripts of 1844*'de (*Paris Elyazmaları* olarak da bilinen *1844 Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları*) "akıl ve güce dayanan işlerin ayrılmasının ruhsal ve maddesel aktivitelerin yapısal birliğini bozduğunu ve bu da insanların işlerini hiçbir zevk almadan yapıp mal üretmeleriyle sonuçlandığını belirtir. Jeanette'in annesi, Marx'ın 1850'li yıllarda ifade ettiği metalaşan insanın tipik örneğidir. Annesi kendi yalnızlığının farkında değildir fakat Jeanette'in kendi kişisel 'eşyası' olduğunu "Sen hep benimdim, ben seni Efendimiz'den aldım." (Winterson, 2015, s. 130) ve "ona vaktinde el koydum" (Winterson, 2015, s. 146) sözleriyle anlatır. Dolayısıyla annesi çevresiyle o kadar güçlü bir bağ kurmuştur ki kızının atacağı her adımdan haberdardır, çünkü kızı öznel olamayacak kadar zayıf ve güçsüzdür, kilise olmadan hayatta kalamayacaktır. Jeanette'in aydınlanma ve kendini bulma çabasını kilisenin ve onun ideolojik silahı haline gelmiş olan annesinin üzerine koyduğu kısıtlamaları fark etmeye başlaması kolay değildir. "Dolayısıyla kadınlar için büyümek, ileriye ve olumluya doğru bir gelişim değil tam tersine büyüdükçe daha çok baskı altına alınma olarak özetlenir" (Öztarhan, 2006, s. 79-80). Jeanette'in gelişim çabası annesinin onun için kurduğu kilise arkadaşlık grubuyla doğrudan ilişkilidir. Jeanette'in olgunlaşma sürecinde ortaya çıkacak sorunların kaynağı da o gruptur. Bu baskının ana hedefi ise hem annesinin hem de egemen ideolojinin tek tip insan yaratma sürecidir. Kurguya tekrar döndüğünde Jeanette'in büfede gazete satan çiftle görüşmesinin yasaklanması, oradan aldığı şekerlerin içerisinde kimyasal madde olduğunun kilise tarafından anneye ifade edilmesi

önemlidir. Çünkü o çift, cinsel tercihlerinden dolayı, şeytan tarafından ele geçirilmiştir. Kendi kimliğini kurmaya çalışan Jeanette, Althusser'in de altını çizdiği üzere sosyal düzeni belirleyen ve kendi istediği şekle sokan dinsel ve ailesel DİA'lar ve kendi iç benliği arasında kalmış ve şekerlerde kimyasal madde olduğuna kendini inandırmaya çalışmıştır.

Jeanette'in yukarıdaki örneğe benzer yaşamış olduğu başka bir ikilem ise *Güzel ve Çirkin* adlı masalı okuduğunda karşısına çıkar. Cinsellik ve evlilik üzerine sorgulamalarını yapmaya başlayan Jeanette şaşkınlığını şu sözlerle ifade eder: "Kitabı yavaşça kapadım. Müthiş bir komploya çattığım açıktı. Dünyada kadınlar vardır. Dünyada erkekler vardır. Bir de hayvanlar. Bir hayvanla evlensem ne olur? ...bebek yapma meselesi yüzünden" (Winterson, 2015, s. 97). Annesinin Jeanette'i misyoner olmaya inandırabilmesi için babasını ve çevresindeki erkekleri 'kıllı hayvan' olarak nitelendirmesi Jeanette'in kafasını karıştırmıştı. Fakat bu ve benzeri olaylar kurgunun devamında annesini ve dolayısıyla da tek gerçek olarak kabul ettikleri dinsel DİA'ların sorgulanmasına yol açacaktır. Bu sorunlarla gelişimini sürdürmeye çalışan Jeanette yavaş yavaş olması istenenden farklı bir kimliğe doğru evrilmeye başlamıştır.

Yaşadığı topluma ait olup olmadığı sorunsalı, kimliğini tanımlayamama ve annesinin karşılaşılan her zorluğu/kolaylığı kilisenin verdiği emirlerle açıklanmaya çalışılması Jeanette'in zihninde farklı soru ve sorunlara yol açmıştır. Rahip Strapp'ın ideolojik silahı haline gelen annesi ise dünyevi sıkıntılarına katlanma gücünü dinde bulmuştur. Bu bağlamda Kilise'nin her yeri kuşatan yapısı, kulağından rahatsızlanan Jeanette'in uzun süre tedavi edilememesine yol açmıştır. Aksine kulak rahatsızlığının ilahi bir işaret olduğuna ve genç bir kızın seçilmiş kişi olduğuna inanılır. Winterson ise gerçeği şu satırlarla okura aktarır: "Bir şey duymadığımı fark ettiğim gece aşağı indim ve Anne, dünya çok sessiz yazdım" (Winterson, 2015, s. 42). Annesi, Jeanette'in sağır olmasının sebebinin hastalık olarak değil dinsel bir trans olarak görmesine Miss Jeswbury şu sözlerle isyan eder "Bu çocuk Ruh'la falan dolu değil, düpedüz sağır!" (Winterson, 2015, s. 42). Althusser (1998), aile DİA'sından ve onun boyunduruğundan "devletin en korkunç, en dehşetli ve en ezici ideolojik aygıtı" olarak bahseder. Çünkü ailesel DİA ve öğretimsel DİA arasında sıkışan çocuk, anaokulundan başlayarak on altı yaşına gelene kadar egemen ideolojiyle kaplanmış becerileri kazanır. Althusser (2000)'in tabiriyle birbirine karşıt olan bu kazanımların çoğu: "(biryanda alçakgönüllülük, feragat, itaat, öbür yanda sinizm, kibir, küstahlık) ailelerde, kilisede ve okullarda öğrenilir. Böylece egemen sınıfın ideolojisinin toplu halde "kafalara yerleştirilmesi" ile kaplanmış birkaç becerinin öğrenilmesi ile sağlanır".

Bireylerin hayatında DİA'lar önemli yer tutar. Bu DİA'lar çeşitli durumlara göre değişiklikler gösterir. Yetişkinlerin hayatındaki DİA'larla çocukların yaşamına etki eden DİA'lar arasında farklılıklar vardır çünkü ahlaki ve etik değerlerin yaşa göre değişiklikler göstermesi normaldir. Jeanette'in durumunda olan çocukların da mevcut iktidarın kontrol alanına girebilmeleri için öğretimsel, dinsel ve ailesel DİA'lar oldukça etkilidir. İlgili yaş grubuna öğretilen doğru/yanlış ikilikleri egemen ideolojinin iktidarını sürdürdürebilmesi açısından oldukça önemlidir. Winterson ise kurgusunda hem ailesel DİA hem de öğretimsel DİA arasında sıkışan Jeanette'in durumunu okura annesi üzerinden verir. Jeanette'nin sağır olduğu sahne, kilisenin öğretimsel DİA'sı dışında başka bir eğitim almamış olan annesinin olayları normal insanlardan ne kadar farklı yorumladığını göstermesi açısından önem arz eder. Aslında lenf bezlerinin şişmesinden dolayı yaşamış olduğu bu geçici rahatsızlık, onun Kilisenin de onaylamasıyla bir çeşit dini bir olay olan 'vecd' halinde olması olarak yorumlanır. "Hem annesi hem de ait oldukları Evanjelik topluluk, Kilise'nin doktrinleri ve dünyayı düalist algılamalarından kaynaklanan tek fikirlilik, Jeanette'in sağırlığı nedeniyle duyamadığı gerçeğini görülmesini engellemiştir" (Yakut, 2011, s. 50). Çok basit bir sağlık sorununda bile kurtuluşu kilisede aramak belki de küçük bir çocuğun bir ömür boyu sağır kalmasına yol açabilir. Bu bağlamda insana verilen akıl ve mantık ekseninde hareket ederek tek tip bakış açısından uzaklaşmak ve olayları daha geniş çerçevede değerlendirmek doğru olabilir. Aslında kişisel çıkarlar etrafında şekillenmeyen din algısı da bireylere yaratıcının onlara verdiği akıl ve mantığı kullanmayı önermiştir. Kurgudaki bu durum, Orta Çağda diri diri yakılan veya idama mahkûm edilen kız çocuklarıyla, Mekke cahiliye döneminde yine öldürülen kız çocuklarının kaderine çok benzemektedir. Zaman ve mekân farklı olmasına rağmen cehalet öne çıktığında din kisvesi altında insanlara zulüm edilebilmekte, akıl ve mantık dışı uygulamalar ailelerin de onayıyla yapılabilmektedir. Althusser (2000)'in de altını çizdiği üzere her ülkeden ve her çağdan insan, benzer durumları yaşayabilir. Ancak daha derin bir düzeye inildiğinde bu durumun "aile birimi" veya "aile örgütlenmesi" pratiklerine bağlı olduğu görülür. Kurguya tekrar dönüldüğünde, Jeanette, Miss Jewsbury'nin aklını kullanıp, modern tıba güvenmesiyle sorununa çözüm bulmuştur: "Sonunda Miss Jewsbury öyle yüksek sesle haykırdı ki, ben bile duydum. Bu çocuk Ruh'la falan dolu değil diye bağırды, "Sağır" (Winterson, 2015, s. 42). Aslında bu olay Jeanette'nin dinsel ve ailesel DİA'ların aslında ne kadar acımasız olabileceğini anlamaya başladığı anlardan biri olması açısından önemlidir. Nitekim Jeanette tam olarak emin olmuş ve anne figürünün onu baskılayan, kimliğini oluşturmasına engel olan her şeyin temsilcisi olduğunun farkına varmıştır. Yavaş yavaş annesiyle olan ilişkisi işçi işveren ilişkisine

dönüşmeye başlamıştır. Dolayısıyla Jeanette hayatta her şeyin sadece Kilisenin 'yanlış' ve 'doğru'larıyla açıklanacağı gerçeğinden şüphe duymaya başlar: "doğdum doğal dünyanın çok basit kurallarla idare edildiğini varsaymıştım, kilisemizin daha büyük versiyonu gibi. "Şimdi kilisenin de bazen kafasının karıştığını fark ediyordum. Bu bir sorundu" (Winterson, 2015, s. 43).

Jeanette'in mevcut dinsel DİA'nın temsilcisi konumundaki kilise hegemonyasını sorgulamaya başladığı bir diğer önemli olay ise okula başladığı döneme denk gelir. Kilisenin özdeyişlerine ve annesinin süreklilik arz eden dayatmalarına kendini kaptırılmış bir kız çocuğunun hayatının ilk yıllarını 'Mukaddes Kitabı' okuyarak geçirmesinden sonra böyle bir sorgulamaya girişmesi beklenmedik bir davranıştı. Althusser'in de belirttiği üzere Jeanette yaşındaki çocukların çoğu (özellikle Avrupa'da) zihinlerinin etkiye en açık oldukları dönemde anaokuluna gönderilirler. Aile DİA'sı ve öğrenimsel DİA içine sıkışan çocuk, egemen ideolojiyle kaplanmış becerileri içselleştirir. Jeanette ise anaokulu benzeri eğitimi Kilise'de almış ve tek tip birey yetiştirme tarzına uygun bir eğitim almıştır. Bu bağlamda Jeanette'e düşen rol ise 'misyoner' olmaktır ve dinsel DİA vasıtasıyla da yerine getirmesi gereken rolleri öğrenmeye başlamıştır. Fakat dini eğitimden uzak olan modern okul hayatına uyum sağlamakta zorlanan Jeanette yaptığı resimlerde "cehennem", 'ateş', 'şeytan' benzeri figürler" (Winterson, 2015, s. 59) kullandığı için diğer çocukları korkutur ve okul idaresi tarafından annesi uyarılır: "Mrs. Vole sözünü tuttu. Anneme yazdı, dinin eğilimimi açıkladı ve annemden beni daha ılımlı hale getirip getiremeyeceğini sordu. Annem yuha çekti ve ikram olarak beni sinemaya götürdü" (Winterson, 2015, s. 61). Dini DİA ve eğitimsel DİA'nın çatıştığı bu noktada kazanan kilise ve annesidir. Annesi "ayrı durmak bizim kaderimizdir" (Winterson, 2015, s. 61) tabiriyle önemli olanın Kilise ve öğretileri olduğu, din ve kilisenin kazanımları söz konusu olduğunda bireylerin önemini yitirdiğini vurgulamıştır. Her ne kadar Jeanette annesinin tarafını seçse de ilerleyen zamanda Kiliseden kopuşunda bu farklılıklar da önemli rol oynayacaktır. Jeanette aslında romanın en başından beri annesindeki bu tek taraflı bakış açısından rahatsızdır fakat bu rahatsızlığın henüz kendisi de farkında değildir: "annem evde tencereyi piyanodan ayırt edecek tek kişinin kendisi olduğuna canı gönülden inanıyor olmasa, yemeği kocası da pişirebilirdi. Bize kalırsa annem yanılıyordu; ama kendince haklıydı ki, aslında önemli olan da buydu" (Winterson, 2015, s. 19). "Annesi olayları İncil'deki şekilde açıklayamadığında veya işler istediği gibi olmadığında bazen gerçeği kendi ihtiyaçlarına göre değiştirir" (Yakut, 2011, s. 49). Bu da okura annenin ve arkadaşlarının DİA'lar tarafından belirlenen ikili bir dünya fikrine

hapsolduklarını göstermektedir, çünkü onlar için ya iyiler vardır ya da kötüler, ortası hiçbir zaman olmamıştır.

Jeanette'in kilise hegemonyasından kurtulduğu an Melanie'yle olan ilişkisinin gün yüzüne çıktığı andır. Lezbiyen olduğu toplum tarafından öğrenildikten sonra, Jeanette'in kiliseye bağlılığı sorgulanır, gururu kırılır, duygularını da kilise üyeleri tarafından hiçe sayılır. Winterson bu insanların bağlı olduğu, iyiyi ve kötüyü belirlemek için kullandıkları kuralları kınamaktadır. Mevcut iktidarın temsilcisi konumundaki kilise, ideolojisinin ve yaşam biçiminin Jeanette ve diğerleri tarafından normal karşılanmasını ister. Dinsel DİA konumundaki kilise daha hemen kurgunun en başında iyiler/kötüler ikiliğiyle Jeanette ve çevresi için sınırı çizmiş, cinsellik ise Jeanette için yasak olan taraftadır. Kendisini Hz. Meyrem'e benzeten annesi misyoner olmak için yetiştirilen Jeanette'in de cinsellikten uzak bir hayat yaşamasını arzulamıştır. Bu bağlamda, "Ahlakın, nezaketin, alçakgönüllülüğün ve kaderin belirleyici olduğuna inanan Jeanette'in aksine, annesine göre iyilik ve kötülük cinsel isteklere göre değişir" (Zaydun, 2015, s. 239). Bu tip isteklere asla izin vermeyecek olan dinsel DİA'nın temsilcisi konumundaki kilise, ideolojik silah haline gelmiş anne ve Rahip Strapp bu iki kızı herkesin önünde yargılamaya karar verir. Mevcut statüsünü ve gücünü korumak isteyen kilise "kızların içine 'cin' girdiği dedikodusunu" bütün kasabada yaymıştır. Baskılara dayanamayan Melanie çoktan pişman olmuş ve Jeanette'e göre hayallerinden, hayatından ve kendi kimliğinden vazgeçerek kiliseye yani dinsel DİA'ya teslim olmuştur. Jeanette ise yaklaşık otuz altı saatlik açlıktan sonra içerisine 'cin' girdiğini kabul etmiş ve nedamet getirerek "ruhunu temizlemiştir": "Rahip salona girer girmez, "Nedamet getireceğim" dedim. İki gündür yemek yememiştım" (Winterson, 2015, s. 140). Aslında Jeanette yalan söyleyerek kiliseyi kendisine inandırmıştı fakat annesi daha da emin olmak istemiş ve odasına girerek çoğu eşyasını yakmıştır. Bu olay Jeanette'in annesini ihanetle suçlamasına yol açmış ve artık annesinden tamamen uzaklaşmıştır. Winterson (2015) ise bu uzaklaşmayı şu sözlerle tanımlamıştır "o gece arka bahçede mektuplardan çok daha fazlasını yaktı. Artık benim kraliçem değildi, artık Beyaz Kraliçe değildi". Zimmerman (1993)'a göre aslında yakılan sadece mektuplar değildir. Aksine annesi Jeanette'in eşcinsel geçmişinin bütün izlerini de silmek istemektedir. Annesinin bu şekilde davranarak ulaşmak istediği iki hedef vardır: Jeanette'i geri dönülemeyecek şekilde Melanie'den uzaklaştırmak ve DİA'ların belirlemiş olduğu çizgiye geri getirerek yarım kalmış olan misyonerlik görevine tekrar başlatabilmektir.

Görünüşe göre Winterson, Jeanette'in cinsel eğiliminde kötülük olmadığına inanmıştır. Jeanette'in "lezbiyen cinselliğini baştan çıkarıcı bir iblis olarak hayal ettiğine inanan" Jago

Morrison (2003)'ın aksine, Winterson ana karakterinin lezbiyenliğine romantik bir açıdan yaklaşmış; onu karşı koyulması gereken bir günah olarak görmemiştir. Bu olay aslında Winterson'ın dindar olduğunu iddia eden ama aslında dinin asıl mahiyetinden çok uzak olan kilise üyelerinin zulüm ve ikiyüzlülüğünü gösterdiği mesajını da desteklemektedir. Zaydun (2015)'a göre "Winterson dürüst ve iyi karakterli kahramanı geleneksel dini yapıbozuma uğratmak için bir çelişki ortaya koyar ve ikiyüzlülüğün ve kandırmacanın olmadığı bir din fikrini öne çıkararak ve lezbiyenlik ile masumiyet arasında güçlü bir ilişki kurar". Anlatısını bu şekilde kurgulayan Winterson, hem yarattığı kahramanlarına hem de okura cinsel tercihleriyle ilgili hiçbir zorluk çekmemeleri gerektiğini, lezbiyen karakterlerin heteroseksüellerle eşdeğer olduğunu belirtmiştir. Dinin insanlar tarafından kendi çıkarları için kullanılmasına da karşı çıkmış ve herkesin özgürce yaşayabileceği bir hayat hayal etmiştir.

Bu bağlamda Winterson, sadece annesi ve kızı arasında "denge" kurmaya çalışmamış aynı zamanda Jeanette'in kim olduğu sorusunun cevabını da bulmaya çalışmıştır. Bu aslında Jeanette'in kimlik arayışının bir sonucudur. Orada yakılanlar aslında birer eşya değil, Jeanette'in ta kendisidir. Winterson'un "evlat edinilmiş çocuklar kendi kendilerini icat eder, çünkü hikâyemizin ilk sayfaları yırtılmış olarak gelir" (Winterson, 2015, s. 9) ifadesi Jeanette'e gerçekliğe meydan okuma fırsatı vermesi ve ayrıca istenmeyen bir karakterin gerçek benliğini keşfetmesine izin vermesi açısından önemlidir. Erkan (2016)'ın da altını çizdiği üzere: "normalleştirme iktidarın büyük enstrümanlarından biridir, homojenleşmeyi dayatır. Normalleşmeye direnen kadınlar bir sorun olarak görülmekte ve onların müdahale ve normalleştirilmeye ihtiyaç duyduğu düşünülmektedir". Egemen ideolojinin temsilcisi olan kilise ve onun ideolojik silahı haline gelmiş kilise üyeleri kendi inandıkları bir gerçek algısı yaratarak toplumunda ona inanmasını beklerler. Bu sisteme uyum sağlamakta zorluk çeken bireyler kendilerini tanımaya başladıkça gerçeği görür fakat iktidarlar tarafından daha çok baskı altına alınarak sisteme uymaya zorlanırlar. Kurgumuzda devreye giren kilise normal hayatta da farklı şekillerde ortaya çıkar. Hepsinin ortak görevi ise 'normalleşmeyi' sağlamaktır. Normalleştirilmeye, önyargılı topluma, takıntılı aile bireylerine karşı çıkan Jeanette yaşadığı şehri, anılarını ve bütün geçmişini geride bırakmak zorunda kalır. Cinsel tercihlerinden dolayı kendi sürgününe gönderilen Jeanette için 'korku ve zayıflıklarıyla', 'bastırılmış duygularıyla', 'egemen ideolojiyle' savaşıma zamanı gelmiştir. Roman boyunca 'ben kimim' sorusuna cevap arayan Jeanette bu soruya tam olarak cevap bulamasa da aile DİA'sından ve onun boyunduruğundan kaçmayı başarabilmiş ve ona biçilen 'misyonerlik' kimliğini ters düz etmiştir.

Winterson anlatıcısının yaşamış olduğu hayal kırıklığını, Tanrı'ya karşı olan üzüntüsünü Jeanette'in yaşadığı şehirden kovulmasını Hz. Musa ve Nebo Dağı hikâyesiyle benzeştirir. Dini metinlere göre Hz. Musa ve kavmi Mısır'dan kovulduktan sonra yerleşmek için uygun bir yer arar. Kudüs'e göçmen olarak giderken de bir süre bu dağda vakit geçirirler. Tevrat'a göre de Hz. Musa'nın 'Vaat Edilen Toprakları' gördüğü ve öldüğü dağ olan Nebo Dağı, açlıktan ve susuzluktan yorgun düşmüş kavmi tarafından ihanete uğratıldığı yerdir. Romanda ise benzer şekilde annesi ve kilise tarafından ihanete uğradığını hisseden Jeanette evinden atılmış ve yaşadığı şehri terk etmek zorunda kalmıştır: "Annem benim evden çıkmamı istiyordu, rahiple cemaatin büyük kısmı da onu destekliyordu, ya da öyle diyordu. İncil'im aldım. Tepe o sırada gidilecek tek yerdi "(Winterson, 2015, s. 161). Evlat edindiği andan itibaren ait olduğu kilisenin bütün işlerini yaparak çocukluğunu kiliseye adayan Jeanette maruz kaldığı bu davranışlardan dolayı büyük hayal kırıklığı yaşamıştır. Hz. Musa örneğinde olduğu gibi DİA'lara sıkıntı çıkardığı ilk olayda kaderiyle baş başa bırakılan Jeanette, kendi kurtuluşunu bulmak adına Nebo Dağı benzetmesi yapılan evinin hemen üzerindeki tepeye çıkmıştır. Elbette bir peygamberin çektiği sıkıntılarla, Jeanette'in karşılaştıkları aynı değildir fakat ortak noktada buluştukları yer her ikisinin de tek başlarına kalmasıdır. Jeanette tepede köpeğiyle çocukluğunun geçtiği şehre bakarak yeni bir hayat planlamış benzer bir şekilde de Hz. Musa'da Nebo tepesinde ölüme terk edilirken aslında kurtuluşu bulmuştur.

Jeanette aslında "Tanrıyı özlemektedir", fakat tanrının adını ona zarar vermek ve karakterini şekillendirmek için kullanan insanlar yüzünden, kendi dünyasından uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Bir şeylerin değiştiğini umut ederek uzun bir zaman sonra tekrar yaşadığı şehre dönen Jeanette'e ne annesi ne de tanıdığı eski arkadaşları tarafından cinsel tercihleriyle ilgili herhangi bir soru yöneltilmemiştir. Aslında Winterson'un burada Jeanette'in yaşadıklarından Tanrı'yı değil onu yorumlayanları sorumlu tutmaktadır: Tanrı nerede? Tanrı'yı özlüyorum. Hala Tanrı'nın bana ihanet ettiğini düşünmüyorum. Tanrı'nın hizmetkârları, evet, ama hizmetkârlar zaten tabiatları icabı ihanet eder. (Winterson, 2015, s. 208).

Görünüşe göre, Jeanette bireyselliği öven ve etrafındaki dünyayı anlamasını sağlayan kalple zihninin önemini vurgulayan romantik bir bireydir. Onun alternatif bir kimlik arayışı hem dinsel hem de ailesel DİA'ların yapıbozuma uğratmanın ilk adımı olarak algılanabilir. Feminist eleştirmen Teresa De Lauretis'e göre geleneksel hikâye düzeninde ikili ilişkilerde aktif olarak sunulan erkektir, kadın ise pasif olan taraftır (akt. Pascual, 2000, s. 29). Bu bağlamda cinselliği kesin çizgilerle ayıran kilise ve annesinin onun tercihlerini kabul etmesi beklenemez. Althusser (2000)'in de vurguladığı üzere toplumsal uygulamalar bir yandan

bireyin özelliklerini belirlerken, diğer yandan ise kişinin değerleri, arzuları ve tercihlerinin şekillendirmeye çalışır. Bu bağlamda hem dinsel DİA hem de ailesel DİA değişmemiş aksine sabit kalmıştır. Romanda annesi tarafından her olay sonrasında kullanılan 'portakal' metaforu roman sonunda yine baskın ideolojinin şekline bürünmüştür. Heteroseksüelliği temsil eden 'portakal' annesinin Jeanette'in kimliğini şekillendirmede kullandığı bir metafordur. Bu sebepten dolayıdır ki Jeanette hayatının geri kalan kısmında çalıştığı yerlerde portakal satmayı bile kabul edemeyecek duruma gelmiştir. Çünkü onun için çocukluğu boyunca yediği tek meyve olan portakal sadece basit bir meyve değildir. Aslında Winterson 'portakal' metaforuyla, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın cennetten kovulması hikâyesine göndermede de bulunur. O hikâyede kullanılan 'yasak meyve' metaforu yerine 'portakal' kullanmayı tercih eden Winterson, aslında dini bir olayı kendi gerçekleriyle yeniden yazma işine girer. Fakat Winterson'un kullanmış olduğu metafor semboliktir. Jeanette gibi özgür yaşamayı tercih eden bireylerin işleri hiç de kolay değildir. Bireyler aslında anne rahmine düştükleri andan itibaren dinsel ve ailesel DİA'lar tarafından kontrol edilmeye başlanır. Winterson'un romanındaki en temel ironi de Jeanette'e zarar verenin şeytan değil kilise üyeleri ve annesi olduğu gerçeğidir. Bu bağlamda 'portakal' Jeanette tarafından kişisel tercihlerine ve yaşam tarzına karışılması için icat edilen bir meyvedir. Onu yediğinde bütün sorunlarının düzelmesi, etrafındaki bütün kötülüklerin bertaraf edilmesi beklenmektedir fakat gerçek tam da bunun tersidir. Jeanette büyüdükçe kendisinin değil, annesinin belki de yediği tek meyve olan 'portakalın' da etkisiyle hayal dünyasında yaşadığını ve aslında bütün gerçekleri dinsel ve ailesel DİA'lar uğruna çarpıttığını anlar.

Winterson, dinin kararlar ve algılar üzerindeki inkâr edilemez etkilerine rağmen, dinin ille de akli ve mantığı izlemediğini anlar. Winterson, *Imagination and Reality* (2005)'de "dinin insanların gerçek dünyayı algılamalarında önemli bir rol oynadığını ileri sürer" (akt. Zaydun, 2015, s. 239). "Dinin bilimin aksine insanları göremedikleri, dokunmadıkları, duymadıkları şeylerin varlığına inandırabildiğini belirtir" (Winterson, 2005, s. 247). Şaşırtıcı bir şekilde, Winterson'un *Tek Meyve Portakal Değildir* adlı eserinde ki kahramanı bunun tam tersidir. Winterson'un ana karakteri Jeanette dini inançlarını yeniden inşa etmek için kişisel deneyimlerine dayanan gerçek dünya algısına güvenir. Görünüşe göre, Jeanette, "içinde bulunduğu dinsel ikiyüzlülük ve acımasızlıktan kaynaklanan zorlu koşullardan sonra dini inançlarını yeniden tanımlaması gerektiğini fark eder" (Zaydun, 2015, s. 239-240). Yaratıcı bir yazar olarak Winterson, kurgusunu bizi, dini/anlatı metinlerini yorumlamanın ve yeniden tanımlamanın "hayal gücünü" kötüye kullanma riskine karşı uyararak için kullanmıştır.

Winterson, dini reddetmeden veya kusurlarını bulmadan önce, dinin gerçek özünü anlamamızın önemini farkındadır. Kurguda hem Jeanette'in hem de Molly'nin kendilerini toplulukları tarafından kınanmış bulmaları, cinsel arzularını bastırmalarına veya yüceltmelerine yol açmamıştır. Çocukluklarındaki saf dini inançlarına güvenen Jeanette ve Molly ortak bir yol bulabilme ümidiyle sessiz kalmış ve cinsel benlik duygularının kilise vasıtasıyla bastırılmasına ilk başlarda izin vermişlerdir. Fakat zaman geçtikçe başkalarının görüşlerinin aslında dinle alakası olmadığını anlayan Jeanette, evlatlık edindiği andan itibaren tek çevresi olan kiliseyle bağlantıları koruyabilmek için lezbiyen deneyimlerinden pişmanlık duyan ve içsel olarak yaptıklarından asla pişman olmayan bir yapıya bürünerek, iç ve dış benlik olarak ikiye ayrılmıştır. Hem Molly hem de Jeanette ilk başlarda 'ikili' oynamayı başarsa da sonunda ya topluluğa ait olmayı seçerek bunun sonucunda da kendilerini inkâr edip lezbiyen kimliklerinden uzaklaşacaklardır ya da kendi özgür hayatlarını yaşayacaklardır. Her ikisi de Winterson'un tabiriyle dini reddetmeden önce dinin saf halini bulmaya çalışmış fakat kendilerini inkâr etme yolunu seçmeyerek cinsel kimliklerinin bastırılmasına izin vermemişlerdir.

Sonuç

Sonuç olarak bu makale, Jeanette Winterson'un çocukluk anılarından ve eşcinsel bir birey olarak yaşadığı deneyimlerden yola çıkarak kendi kimliğini oluşturmasını, sıkışıp kaldığı iki kutuplu dünyada, Althusser'in de vurguladığı gibi, egemen ideolojinin temsilcileri olan ailesel ve dinsel DİA'larla olan mücadelesini okura sunmayı amaçlamıştır. Bu romanda Winterson, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı konumlarını yeniden belirleyerek, stereotipleştirilen kadın imgesini yeniden yazmayı amaçlamıştır. Geleneksel cinsiyet hiyerarşilerinin dayattığı kızlık ve kadınlık imajını kabul etmeyen Winterson, heteroseksüelliğin kültürel inşasına meydan okumuştur. Winterson *Tek Meyve Portakal Değildir*'de, sabreden ve fedakârca evde kalan, evi süpüren ve büyüleyici bir prens bekleyen kadın karakterler yerine iddialı seçimler yapabilen bilge, becerikli ve cesur alternatif kadın karakterleri okura sunmuştur.

Tek Meyve Portakal Değildir adlı romanın ana kahramanı Jeanette'ten beklenen misyoner olmasıdır fakat kendi dini ve cinsel gerçeklerini anlamaya başlamasıyla hem dini hem de ailesini yeniden yorumlar bu sebeple de dini topluluklar ve annesi tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Ait olduğu kilisenin ideolojik silahı haline gelmiş olan annesinin kendisi için planladığı geleceği reddeden Jeanette, heteroseksüel söylemlerin dışına çıkmayı başarıp kendisine yeni bir gelecek kurmuştur. Bu tercihten dolayı yaşadığı şehirden, ailesinden ve önyargılardan uzaklaşarak tek başına bir hayat yaşamayı tercih etmiştir. Uzun zaman sonra

döndüğünde ise bırakıp gittiği şehirde hiçbir şey değişmemiştir. Althusser'in de ifadesiyle hem dinsel DİA hem de ailesel DİA değişmemiş aksine sabit kalmıştır. Mevcut iktidar, kurguda kilise, sahip olduğu ideolojiyi korumak ve iktidar ağını daha da genişletmek adına Jeanette'in annesini kullanmış ve normalleşmeyen bireyleri de toplumdan uzaklaştırmaya çalışmıştır. Yaşadığı dönem dikkate alındığında, Winterson 'fallosentrik' bakış açısı ve etkisine rağmen Jeanette'in hayat hikâyesini ve bağımsız kadın kimliğinin yaratılma sürecini okura ustalıkla sunmuştur. Winterson 'fallosentrik' bakış açısını yeniden icat etmeye çalışmış, cinsiyet rollerini de tersine çevirerek aterkil değerleri sorunsallaştırmıştır.

Kaynakça

- Acar, S. G. (2004). *Beden emek tarih; diyalektik bir feminizm için*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Y. Alp ve M. Özışık, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1970).
- Althusser L. (1998). *Gelecek uzun sürer*. (2. baskı). (İ. Birkan, Çev.). İstanbul: Can Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1992).
- Belek, E. U. (2015). Farklı sosyal kategorilerden kadınların toplumsal cinsiyet algıları. *Moment Dergi*, 2(2). 184-212.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik nedenler*. (H. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Hil Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1994).
- Erkan, M. (2010). Jeanette Winterson: Vişnenin cinsiyeti 'bir postmodern gerçeklik yitimi anlatısı' *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 113-122.
- Erkan, M. (2016). Kadının geniş/dar/son zamanları: Ayşe Kulin'in anlatı dünyasına Foucaultcu bir yaklaşım. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(24), 384-394.
- Makinen, M. (2005). *The novels of Jeanette Winterson*. New York: Palgrave Macmillan.
- Marks, K. (1997). Hegel'in hukuk felsefesi'nin eleştirisine katkı giriş. (K. Somer, Çev.). *Hegel'in hukuk felsefesi'nin eleştirisi* (s. 191-209). Ankara: Sol Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1844).
- Marks, K. (2011). *1844 el yazmaları, ekonomi, politik ve felsefe*. (K. Somer, Çev.). Ankara: Sol Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1844).
- Moran, B. (2005). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. (21. baskı). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Morrison, J. (2003). *Comtemporary fiction*. London: Routledge.
- Okyay, S. (2015). *Tek meyve portakal değildir*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Onega, S. (2006). *Jeanette Winterson*. Manchester: Manchester University Press.
- Özsungur, B. (2010). Cinsel kimlik gelişimi ve cinsel kimlik bozukluğunda psikososyal değişkenler: gözden geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 163-174.
- Öztaşhan, E. S. (2006). *İyi kızlar kötü kızlar: günümüz Amerikan kadın romanında cinsel, etnik ve sınıf kimlikleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Pascual, M. C. (2000). A feminine subject in postmodernist chaos: Janette Winterson's political manifesto in *Oranges are not the only Fruit*. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*, 13, 21-34.
- Sayılıgil, F. (2016). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Selden, R. ve Peter W. (2005). *A reader's guide to contemporary literary theory*, (5. baskı). United Kingdom: Pearson.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 35, 29-56.
- Winterson, J. (2015). *Tek meyve portakal değildir*. (S. Okyay, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1985).
- Yakut, Ö. (2011). *Sexuality and gender in Jeanette Winterson's two novels: oranges are not the only fruit and written on the body* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği, *İmgelem*, 2(2), 59-79.
- Yalçınkaya, D. (2016). *Louis Althusser'in devletin ideolojik aygıtları adlı eseri bağlamında, günümüzde sosyal medya ve iktidar ilişkilerinin sosyolojik analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Zaydun, Al-S. (2015). Deconstructing religion in Jeanette Winterson's oranges are not the only fruit: a metacritical study. *Advances in language and literary studies*, 6/1, 238-244.
- Zimmerman, B. (1993). What has never been: an overview of lesbian feminist criticism. S. J. Wolfe ve J. Penelope (Ed.), *Sexual practice, textual theory: lesbian cultural criticism* içinde (s. 33-54). Oxford: Blackwell.